

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 10. МАЈ 1930.

БРОЈ 19

Садржај:

Државна фабрика шећера на Чукарици
Српско-чешка фабрика шећера и рафинерија — Ћуприја
„Црвенка“ индустрија шећера д. д. — Црвенка
Француско-српска банка — Париз—Београд

ДРЖАВНА ФАБРИКА ШЕЋЕРА НА ЧУКАРИЦИ

Југославија има девет фабрика шећера (шећерана) и то : у Усори (од 1895.) у Београду на Чукарици (од 1898.), у Осеку (1905.), на Бељу (1910.), у Вел. Бечкереку (1911.), у Црвенки (1911.), у Новом Врбасу (1911.), у Ћуприји (1912.) и Старом Сивцу од 1926. године (коју је Београдска задруга узела под закуп). Као што видимо, две су фабрике на територији предратне Србије, једна је у Босни, а све су остале на територији бивше Аустро-Угарске монархије, специјално у Војводини. Само је једна подигнута после рата у Старом Сивцу, чијом ћемо се бурном историјом другом приликом позабавити. Индустрија шећера је код нас врло млада. За Србију је то врло разумљиво, она је у опште доцкан почела с индустријализацијом. Али је гро шећерана на територији Војводине такође скорашњег датума (од 1910. и 1911. године). Мађарска је такође доцне почела да форсира индустрију шећера, али у толико активније, јер је за кратко време подигла велики број шећерана, од којих су четири на нашој територији.

По старости долази на прво место она у Усори, па онда фабрика шећера на Чукарици код Београда. Ова је основана 1898. године.

Фабрика има врло бурну историју. Њу су основали Немци, људи врло предузимљиви, али без средстава и скрупула. Они су прво издејствовали концесију од Београдске владе, па су тек онда тражили капиталисте. Успели су да заинтересују једног од најбогатијих људи у Немачкој, кнеза од Турна и Таксиса, који је у Немачкој имао неколико фабрика шећера. Основали су друштво под именом „Немачко Индустијско друштво А. Д.“ које је примило да финансира београдску фабрику. Друштво је имало главницу од 2,5 милиона марака, од чега је 1,5 милион било уложено у чукаричку фабрику шећера. Оснивачи фабрике нису били индустријалци, а најмање индустријалци шећера, већ *brasseurs d'affaires* шпекуланти, људи који су се бавили разним трговачким и финансијским операцијама, желећи да зараде на брзу руку. На послу са чукаричком фабриком шећера они су зарадили велики капитал на штету кнеза од Турна и Таксиса. Изгледа, да је фабрика подигнута од делова, које су оснивачи покуповали од разних фабрика, делова, који су били избачени из погона, тако да је сваки покушај, да се чукаричка фабрика стави у погон, остао без успеха. Индустрија шећера уживала је тада у Србији царинску заштиту од 30% од продукционих трошкова. То је било довољно да се бар животиари. Убрзо је Немачко индустријско друштво увидело, да је имало посла са неисправним људима, да је фабрика апсолутно неупотреб-

љива и неспособна за погон и из тога извукло консеквенце; ставило је хипотеку за своје потраживање и затворило је. Тако је чукаричка фабрика шећера пет година била у потпуном застоју. Извесно време била је дата под закуп трговцима живином за извоз, који су од ње направили једну врсту прихватне станице, за прикупљање робе за извоз. Било је жалост погледати онако лепе зграде и онако велико индустријско подuzeће, у индустријом сиромашној Србији, како стоји потпуно неупотребљиво — онако исто, као што данас на пример стоји подuzeће „Велокс“ на Топчидерском друму.

У тренутку, кад се кнез од Турна и Таксиса спремао да предузеће прода за какве друге индустријске циљеве, избио је, тако рећи преко ноћ, царински рат између Србије и Аустро-Угарске. То је била судбоносна година у историји чукаричке фабрике и у србијанској индустрији шећера уопште.

Под режимом царинског рата износила је царина 40 златних динара од 100 кг. То је довољан разлог, да Регензбуршки капиталисти поново пусте фабрику у погон. Прво је редуцирана главница Немачког индустријског друштва на 0,7 милиона марака, затим су емитоване приоритетне облигације за 0,7 милиона марака. 1906. године пре но што је фабрика пуштена у погон, из основа је обновљена. 1914. и 1915. за време Светског рата, она је била тако рећи на брисаном простору и претрпела је огромне штете од непријатељске ватре. После окупације Србије од стране непријатељске војске чукаричка фабрика је понова изграђена (1916./17. године). Сопственик није ни слутио, да ће кроз непуне две године фабрика да постане својом краљевине Југославије.

Тешко је поставити биланс рада чукаричке фабрике шећера од почетка до оснивања краљевине Југославије. Првих осам година она је имала грдне губитке у камати, као и у главници, услед паузирања и избацивања свију старих машина. Али с друге стране фабрика је имала бриљантну периоду од 1906. па све до 1914. Она је за све то време уживала огромну царинску заштиту. Ипак је лако могућно, да је кнез од Турна и Таксиса претрпео губитке на томе подuzeћу. Не треба заборавити да је то била прва фабрика у Србији и да је следствено пре њене појаве култура шећера била потпуно непозната. Може се мислити, колико је било уложено труда на подизању те гране у пољопривреди. Требало је пре свега приволети конзервативног сељака за културу репе а затим оспособити га за ту грану, која тражи много више неге и знања, него ма која друга грана, којом се бавио дотле србијански сељак. Чукаричка фабрика шећера имала је у почетку олакшице за увођење сировог шећера, али је то било за ограничено време, после кога је имала да прерађује искључиво домаћу репу.

Због тога је она морала форсирати ту грану пољопривреде. Да би обезбедила потребну количину репе, она је била приморана, да у својој околини закупи већу површину земљишта ради обраде у сопственој режији.

Потрошња шећера у Србији до 1906. била је готово најмања у целој Европи 1.60 кг. на главу. Али истовремено са отварањем погона обновљене фабрике потрошња скаче; она износи 3,20 к. г. на становника 1911. г. Укупна потрошња је била око 1000 вагона. Целокупну потребу могла је да подмири чукаричка фабрика шећера и подмирила ју је све до 1912. године, кад је добила конкурента.

Активна	1926/27.	1927./28.	1928./29.
Благајна	63	240	28
Текући рачуни:			
код Држ. Хипотекарне банке	5.585	10.711	27.360
код осталих банака и комит.	10	13.612	8.870
Укупно	5.595	24.423	36.230
Дужници :			
фабрични економи	753	831	301
предујмови производњи	19.452	18.969	19.191
задате кауције	—	6	1.059
	20.205	19.806	20.551
Фабрикатаи :			
шећер, меласа, резанци	7.777	6.770	13.816
Непокретности и машине :			
земљиште и зграде	9.979	9.729	9.487
машинерије и уређај	9.558	9.242	8.385
	19.537	18.972	17.872
Покретности, материјал,			
справе и друго	6.311	6.203	6.243
Уплата акција Аграрне банке	—	—	1.250
Заложени бонови Мин. фин.			
код Народне банке	15.000	—	—
Пасива :			
Фондови :			
обртног капитала	—	26.728	41.740
за обнову	360	8.909	13.913
резервни	754	5.209	5.209
за отпис дуб. потр.	1.413	973	—
специјални	1.464	600	840
Укупно	3.992	42.420	64.205
Текући рачуни :			
Мин. финансија	29.000	14.000	8.000
Разни повериоци	12.768	3.224	9.026
кредит. трошарина	6.120	12.725	12.271
Укупно	47.888	39.949	29.297
Чиста добит	18.361	26.186	25.020
Укупна пасива	74.492	77.527	96.005

Рачун губитка и добитка.

Расходи :			
Плате, наднице и сви адм.			
трошкови	48.689	8.047	11.115
Отписи за амортизацију	2.139	2.543	2.452
Приходи :			
од фабриката	66.366	34.873	35.157
камата на готовину	—	1.370	2.841
ванредни приходи	152	532	590
укупни приходи	66.518	36.777	38.588

Чукаричка фабрика шећера од како је прешла у државне руке има две периоде ; прва је до 1927. године, неповољна, са губитцима; друга, почиње са 1927. год., од како је биланс фабрике, захваљујући споразуму са осталим фабри-

кама, почео показивати зараду. По количини прерађене шећерне репе и по количини израђеног сировог шећера а и по рандману чукаричка фабрика је на претпоследњем месту. После ње долази само фабрика у Усори. По броју радника она је пак најмања од свију. Према томе имало би се очекивати да финансиски резултат њезине делатности буде најнеповољнији. Међутим она показује највећу добит. Може се рећи да је под утицајем добити од 1927. године на овамо укупна структура биланса фабрике шећера на Чукарици из основа измењена. Да покажемо то на примеру.

У 1927. години она је још радила са обртним капиталом од 23 милиона динара, који је био овако састављен : 6 милиона динара добила је на зајам од неке банке, а на подлози једног бона, који је добила од Министарства финансија, које, како изгледа, није било у стању да јој пружи потребан обртни капитал. Четири милиона округло добила је фабрика од Министарства правде, које је у ствари и сопственик фабрике. Шест милиона дуговала је фабрика Дирекцији непосредних пореза за трошарину на шећер. Три милиона динара дуговала је по разним рачунима, а 4 милиона динара су износили фондови. У 1929. години радила је фабрика обртним капиталом округло 80 милиона динара, и то : 41,7 милиона динара обртни капитал (формиран из добити), 22,3 милиона динара били су фондови, 16 милиона динара био је дуг за трошарину за шећер, и друге подужице. За три године фабрика је зарадила 69 милиона динара, односно 23 милиона динара годишње; то је скоро 100% од вредности целокупне покретности и непокретности, како их води фабрика по својим књигама.

И ако је фабрика, као што рекосмо, и по количини израђеног шећера и по броју радника и по рандману на претпоследњем месту, ипак је она по заради прва. Јер док је добит у 1927. години на товар израђеног сировог шећера износила код Врбаса 15,9 динара, код Осијека 52,5 динара, Великог Бечкерека 101,3, Ћуприје 87,4 и док је Црвенка имала губитак од 46,6, а Усора 18 динара по товару, дотле Беље показује зараду од 185,5 а Чукарица 214,8 динара и 270 мил. дин. за 1928. год. Из овога излази, да је фабрика шећера на Чукарици најрентабилније подuzeће међу шећеранама у Југославији.

Структура биланса фабрике шећера, а с обзиром на то, да она није акционарско друштво, и да не дели дивиденду, постала је необична под утицајем трогодишње богате добити. То се види на први поглед по рапидном порасту многобројних фондова који се формирају ради прихватања добити.

Али је много интересантнија страна активе. Фондови су у ствари само једна форма, то је само давање имена нагомиланој добити. У активи су ти фондови у главном готовина. Тако фабрика шећера на Чукарици има невероватну готовину од 33 милиона динара. То се истина не види на први поглед из њезиног биланса, јер се под ставком „готовине“ налази сума од 28.000 динара. Међутим под ставком „дужници“ налазимо Државну хипотекарну банку са 27,3 милиона динара, Поштанску штедионицу са 23 хиљаде динара и остале банке са 6,6 милиона динара, укупно 34 милиона динара. Како фабрика шећера ни по уредби ни по природи својој не даје кредита, нити је то њезин посао, то су ти њени дужници депозитне установе, код којих је она депоновала своју касену готовину. Касена готовина фабрике шећера надмашује за скоро 100% целокупну вредност земљишта и машинерија њезиних, како их она исказује у билансу за 1929. годину. Према правилима за израду биланса та готовина није требала да буде исказана у позицији дужника, јер се депозити по жиро-рачунима и текућим рачунима исказују увек као готовина, наравно специфицирано. Исказивати касену готовину у ставци дужници, не одговара принципу јавности биланса.

Сасвим је друго питање, да ли би фабрика требала да држи оволику готовину или би требала, као државно предузеће, да стави држави на расположење цео вишак, који јој није потребан. То мора доћи по себи, јер ако буде добит и даље овако расла, једног дана ће се створити сума и од 100 милиона динара, са којом фабрика неће знати шта да почне.

Веома пријатно дејствује на онога, који анализира њезин биланс, чињеница, да потраживања за продату робу износе само 2,1 милиона динара. То је у толико интересантије, што све остале фабрике шећера показују ставке „дужника“, које иду на десетине милиона динара. Фабрика шећера на Чукарици продаје за готово. То је врло мудро или управо једини начин, на који може једно државно предузеће да уновчује своје производе а да не претрпи велике губитке.

У билансу за 1929. годину исказује се вредност непокретности и машинерија за 17,4 милиона динара. 1927. године та вредност је била 19,5 милиона динара; то значи да је у међувремену за 2 милиона динара вредност смањена путем амортизације. По себи се разуме да та вредност изостаје далеко иза вредности зграде, постројења и земљишта. Фабрика кошта свега 14 милиона динара, јер је толико наша држава дала Немачкој за откуп фабрике, односно одобрила толико њеном рачуну репарације. (Ма да се око тога води спор између наше државе и Немачке, и ако не дође до сагласности ствар ће изаћи пред један изборни суд предвиђен уговором о миру). У сваком случају предузеће кошта више. И од тога је изгледа фабрика нешто отплатила министарству, пошто она сад води у пасиви главницу од свега 8 милиона динара.

Питање је да ли је то књижење најбоље. Ми не познајемо правилник о фабрици шећера на Чукарици, јер га до сад нисмо имали у рукама. Завршни рачун по основном принципу базира на инвентару, тј. завршни рачун, односно биланс једнога предузећа треба да садржи све саставне делове имаовине непокретне и покретне по вредности онога дана кад се прави инвентар или по цени коштања. Прво је добро због тога, што се види права вредност целокупне имаовине и друго што такав начин књижења омогућава контролу рентабилитета. Годишњи приход од просечно 23 милион динара предовољан је. Са њима рентири и предузеће од 200 милиона динара. Али је ипак потребно знати у каквом односу стоји чиста зарада према правој вредности предузећа због тога да се зна, какве су резерве потребне ради обнове. У овом случају наравно ни то није важно због тога, што је добит тако обилата, да је обезбеђена обнова предузећа за много краћи рок.

Али би наравно са гледишта народно-економског и са гледишта проучавања значаја наше индустрије шећера било од користи, кад би се знала права вредност коштања.

Државна фабрика шећера на Чукарици је за нас типична претставница те гране индустрије. На њој као државној установи можемо ми проучавати све оно што је од интереса са гледишта народно-економског у области индустрије шећера. Због тога сматрамо да би било умесно и сагласно са принципима јавних и приватних установа, да се сваке године подноси детаљнији извештај о раду фабрике. Фабрика штампа обично само завршне рачуне без икаквог коментара. Из рачуна губитка и добитка, у расходима се на пример не види, колико је издато за шећерну репу, колико за угаљ и остали материјал. То је противно прописима нашег закона о акционарским друштвима о састављању биланса. Ми не разумемо, зашто је то изостало, јер фабрика нема потребе да те позиције изостави из својих рачуна. Не само да рачуни губитка и добитка треба да буду потпунији, него у исто време треба додати и један коментар. Како све наше државне установе подносе детаљни извештај о својим годишњем раду, Управа државних монопола, Државна хипоте-

карна банка, Поштанска штедионица и т. д. и Фабрика шећера на Чукарици као државна установа би требала да поднесе детаљни извештај у толико пре, што је она интересантија од већине других државних установа и предузећа.

Док већина државних предузећа има карактер монопола, дотле фабрика шећера на Чукарици представља једно државно предузеће изложено ветру слободне конкуренције без икаквих специјалних привилегија. Чак видимо из рачуна губитка и добитка да она плаћа порезу, што је по нашем мишљењу неправилно.

Управа фабрике шећера на Чукарици, као што реко смо, има „су чим изаћи на селамет“, јер је она прва у рангу у погледу постигнуте добити. Према томе она би себи прибавила у толико веће признање, у колико би дала детаљније податке о самој производњи, њезином коштању, податке који су много потребнији Министарству пољопривреде и трговине, која се брину о националној производњи, него најзад самом Министарству финансија.

СРПСКО-ЧЕШКА ФАБРИКА ШЕЋЕРА И РАФИНЕРИЈА У БУПРИЈИ

И она има бурну историју. Централна банка чешких штедионица заинтересовала се за србијанско тржиште капиталала још 1906. год. То је било доба ниске камате око 1906. год. у Аустро-Угарској и борбе банака око повољних пласмана. Све су веће прашке банке биле у вези са провинцијским банкама југословенских крајева Аустро-Угарске. Требао је прећи Саву и Дунав. Само су две аустро-угарске банке биле тада заинтересоване у Србији: Ландер банка из Беча, као готово искључиви акционар Српске кредитне у Београду и Пештанска мађарска трговачка банка преко своје командите Андрејевић и компанија, Београд. Прелаз Централне банке чешких штедионица преко Саве био је повод, да се и Прашка кредитна банка заинтересује за шећерну индустрију у Србији и за српско новчано тржиште, стварајући филијалу у Београду 1910. год. Да ли је њезина намера била првобитно да развије само банкарски посао, или је истовремено намеравала да подигне фабрику шећера у Србији, не знамо. Свакако царинска заштита на шећер била је у Србији тако велика, да је морала привући пажњу Прашке кредитне банке.

Казали смо, да је чукарничка фабрика шећера била довољна да покрије целокупну домаћу потребу. Али се могло очекивати, да ће потражња да расте и даље. У осталом 1.000 вагона, колика је била домаћа потреба, могла је да алиментира две фабрике.

Прашка кредитна банка, подносећи Министарству народне привреде молбу за концесију за подизање нове фабрике шећера, морала је изазвати отпор код чукарничке фабрике шећера. То је дало повода кампањи између претставника обеју група преко новина и брошура. Онда се већ показало, како је слаба отпорна снага политичара и штампе, кад је ставе у искушење велики капитали. Нећемо да понављамо историју. Прашка кредитна банка добила је концесију и њезина фабрика у Буприји почела је да ради у кампањи 1911./1912. године. Борба између двеју група интересната имала је нешто незгодних последица по решење питања саме концесије. Она је била дата под условима, којима су били знатно тежи но они, који су тражени. Али је све то ублажено наступајућом периодом Балканских ратова.

У другој кампањи фабрике шећера у Буприји избио је Балкански рат, који је са гледишта тражње шећера био врло повољан, али са гледишта производње шећерне репе врло неповољан. Обе су се фабрике помогле специјалном олакшицом увоза сировог шећера. А већ у трећој кампањи наступио је Светски рат, услед чега је фабрика дошла у не-

могућност да одржава погон. Свакако о погону за време Светског рата није могло бити ни речи због тога, што је потреба за житарицама од стране окупатора била тако велика, да се на производњу шећерне репе није могло ни да мисли. Може се рећи да је тек са свршетком Светског рата почело развиће Српско-чешке фабрике шећера у Ћуприји.

Паузирање за време Светског рата штетно је дејствовало на машине и апарате тако, да је после рата уређај потпуно реновиран као и код чукаричке за време самог рата.

Очигледно је, да фабрика није имала пре Светског рата могућности, да развије своју делатност, која би иначе била врло уносна. Врло је вероватно, да је фабрика била *per saldo* пасивна у периоди до обнове посла после свршетка рата.

Како је, као што рекосмо, већ у првој кампањи фабрике шећера у Ћуприји наступила ратна периода, то она није имала довољно времена до свршетка Светског рата, да развије производњу шећерне репе међу сељацима, да би могла да искористи свој капацитет. Због тога је фабрика у исто време (као и она на Чукарици) била упућена на покривање једног дела потребе у сировини у сопственој производњи. Она је то радила у великом обиму. Један део земљишта је купила, а један велики део узимала у закуп ради гајења шећерне репе. То је свакако знатно комплицирало управу самог подuzeћа јер је захтевало специјалне организације, јер организаторски и технички гајење репе нема ничег заједничког са производњом шећера. После рата је фабрика настала свим силама да пренесе производњу шећерне репе на сељачка газдинства.

У мери, у којој је напредовала производња шећерне репе од стране сељака, фабрика је отказивала закупе појединих парцела. Обрађивање шећерне репе од стране фабрике уноси у резултат рада ризик од атмосферских прилика, који иначе пада на сељака.

Активa	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.
Машине, зграде	14.334	15.086	56.112	54.844
Инвентар	6.459	7.518	7.655	5.863
Роба	26.020	1.004	8.201	26.279
Материал	9.552	13.663	15.193	11.243
Харт. од вредн.	516	568	650	652
Благајна	963	1.470	909	10
Дужници	19.495	26.085	34.852	27.520
Прелазне ставке	1.738	4.817	2.122	1.671
Пасивa				
Главница	20.000	20.000	45.000	45.000
Резервни фонд	2.530	2.898	3.256	3.531
Рез. валор. фонд.	—	—	8.768	8.768
Ре. ф. за покр. посл. губ.	—	—	1.305	1.305
Свега	2.530	2.898	13.929	13.604
Непод. дивиденда	134	88	87	26
Повериоци	49.086	40.080	61.791	65.428
Чиста добит	7.327	7.153	5.497	4.035
Збир пасивa	79.079	70.220	125.706	128.095

Рачун губитка и добитка

Издаци				
Производња	52.032	41.894	50.239	57.562
Фабрична економ.	235	75	391	474
Камате	5.159	4.171	5.254	6.429
Отписи	1.048	1.051	2.932	2.938
Порез и прирез	—	2.417	1.160	3.908
Ажио	—	196	141	43
Чиста добит	7.327	7.327	5.497	4.035

Приходи

Пренос из пр. год.	194	939	115	200
Бруто прин. из пр. год.	65.564	56.565	65.701	75.191
Збир прихода	65.803	56.969	65.827	75.392

Српско-Чешка фабрика шећера у Ћуприји изгледа да је технички на врхунцу. По количини прерађене репе долази она на шесто место, али по рандману на прво. Како се не може претпоставити, да она добија бољу шећерну репу за прераду (и ако она једним делом повлачи сировину из Војводине), то је очигледно да је рандман од 16,37% колико је био у 1928./29. години (према 14,4%) Усора, 14,60% Чукарица 14,67%, резултат техничког стања фабрике. Из истих разлога фабрика има и најкраћу кампању (она је износила у 1927./28. години 50 дана, а у 1928./29. години 59 дана.

Интересантно је да је максимум рандмана постигнут у 1928./29. години, кад је прерађивана репа из 1928. године, која је, као што знамо, услед страховите суше била једна од најповољнијих година по пољопривреду, па и по культуру шећерне репе.

Као што из горње таблице видимо, целокупна непокретност са целокупном машинеријом фабрике износила је још 1926. и 27. године 15 милиона динара. У 1927./28. години извршена је валоризација за 35 милиона динара. Услед тога се повећава позиција „непокретности и машинерије“ на 54 милиона динара у 1928./29. години. Вишак вредности од 35 милиона динара добивен валоризацијом употребљен је: 25 милиона динара на повећање главнице и 10 милиона динара за стварање двају нових фондова и то: валоризационог резервног фонда и фонда за покриће евентуалних пословних губитака.

Волумен послова у пословној 1928./29. години био је највећи. То се види по свима позицијама активе. Роба је износила 26,2 милиона динара, она је толика била и у 1925./26. години, али зато материјал показује 11,2 милиона динара, а то је највеће стање. Највише је порасла позиција „дужници“ на 27 милиона динара. То се да објаснити једним делом већом количином прерађене робе, а другим делом тежим економским приликама услед рђаве жетве.

Укупна актива износи 125 милиона динара. Она је покривена са 45 милиона динара главницом и за 13,6 милиона динара резервом. Проширењем посла, већом резервом у материјалу и роби, повећањем кредита датог муштеријама, изазвала је у 1928./29. години потребу за већим обртним капиталом. Тај се капитал добио повећањем дуга код банке, која је финансира (вероватно филијале Прашке кредитне банке у Београду). Дуговања по текућем рачуну скочила су на 65 милиона динара. Излази да је половина целокупне активе покривена дугом по текућем рачуну. У сваком случају однос појединих позиција активе и пасиве према ликвидитету је потпуно у реду: непокретност и покретност заједно од скоро 60 милиона динара покривене су главницом и резервама од скоро толико исто. Значи да су роба и материјал, као и потраживање од муштерија покривени дуговима по текућем рачуну. Саобразно томе повећању волумена послова и бруто приход у 1928./29. години био је највећи, он се је попео на 75 милиона динара. По једном, изгледа утврђеном споразуму наших фабрика шећера у завршном рачуну, који је важан не само за оцену добити већ и рентабилитета тако важне индустријске гране код нас, исказују се сви трошкови производње у једној јединој позицији под именом производња. Ми се не би смо могли сложити с тим начином књижења, и држимо да би било у интересу проучавања структуре наше народне привреде и рентабилитета појединих привредних грана, боље, кад би, се ти издаци показали у неколико позиција. Јер ако органи власти желе да сазнају, какав је рентабилитет кога подuzeћа,

они имају могућности за то увидом у књиге. Међутим стручна јавност имала би много веће користи од тога детаљног прегледа коштања производње. Док је бруто приход био 75, догле су трошкови и приходи били 57,2 милиона динара.

Чиста исказана добит у 1928./29. години износила је 4 милиона динара, од чега је подељена акционарима дивиденда од 7%.

„ЦРВЕНКА“ ИНДУСТРИЈА ШЕЋЕРА Д. Д. — ЦРВЕНКА.

Из фирме поменутог подuzeћа не види се, да се оно бави истовремено двема најважнијим гранама пољопривредне индустрије, индустријом шећера и индустријом шпиритуса. Разним техничким проналасцима у току последњих двају деценија, те се две индустрије не само по сировини, већ и по самој техничкој процедури, све више допуњују и једна другој пружају разне техничке елементе за производњу. Због тога је врло рационално спајање тих двеју грана пољопривредне индустрије у једноме једином погону. Свакако да тежиште код „Црвенке“ пада на шећерну индустрију. Она је једна од највећих подuzeћа те бранше код нас. Према статистици за последње две године „Црвенка“ долази на треће место по количини прерађене шећерне репе као и по количини добивенога сировог шећера. Прва је она у Великом Бечкереку, а друга у Врбасу. У 1927./28. години прерадила је фабрика шећера у Црвенки милион и 100 хиљада твара шећерне репе, а у 1928./29. години милион и 490 хиљада твара. У 1927. години кампања је трајала 56 и у 1928. години 91 дан. У једној години је израдила 144,886 хиљада твара сировог шећера, а у другој 218.011. Изгледа да у погледу техничкоме није стајала сасвим на висини, пошто је рандман у 1927. годин био 13,7% а у 1928./29. години 14,67%. Међутим према нашим извештајима, фабрика је баш у току 1928./29. године предузела један низ техничких поправака, које треба да имају последицу знатно појективање продукционих трошкова; у току 1928./29. год. фабрика је повећала машинерије за сушење резанаца, избацујући стари и уводећи потпуно нов систем. Затим је искористила угљену киселину фабрике шпиритуса у производњу шећера; заменила је два котла котловима најновијег система, снабдела се довољном количином воде, која је код индустрије у Војводини један велики проблем и увела читав низ техничких усавршавања, која, као што рекосмо, треба да буду знатан фактор у рачуну губитка и добитка.

И фабрика шећера Црвенка подигнута је у периоди 1911. године, кад је Маџарска свим могућим олакшицама форсирала своју индустрију, а нарочито ону која прерађује пољопривредне производе.

Фабрика је била својина Англо-Маџарског друштва за шећерну индустрију. Изгледа да је знатан део акција био у енглеским рукама. Како је обнова наше земље, па и саме индустрије, после свршетка Светског рата ишла споро и како у првим годинама обнове није могла показати добре резултате, изгледа, да су Енглези, који су у питању санирања болесних подuzeћа, а Црвенка је тада изгледала прилично болесна, врло енергични и брзи, одлучили били, да ликвидирају с тим послом, продајући пакет својих акција. За ширу јавност није интересантно, на који је начин извршена та трансакција; главно је, да су увиђавни сопственици Српско-чешке фабрике шећера у Ћуприји нашли, да се у Југославији, са сјајним изгледима за будућност, не напушта постојећа индустрија, већ се улази у нову, те искористили песимистичко расположење Енглеза за прилике у Средњој Европи и купили акције невероватно јефтино. Данас је Црвенка у индустријском концерну Прашке кредитне банке.

Првобитни капитал је био 5 милиона круна, који је 1920. год. повећан на 5 милиона динара. 1922. године извршено је повећање на 8 милиона, с тим да једна акција гласи на 200 динара. Даље повећање било је одлучено на скупштини 1923. године. Од тог доба није више повећавана главница и данас она износи 16 милиона динара. За тако једно моћно и богато подuzeће, као што је „Црвенка“, наравно да је то и сувише мала главница, али како се систем финансирања индустрије у концерну Прашке кредитне банке састоји у томе, да метропола пружа сва потребна средства, нарочито оној индустрији, која има сезонски карактер, то се не осећа потреба за повећањем главнице.

Рачун биланса.

Активa	1925./26.	1926./27.	1927./28.	1928./29.
Благајна	241	525	405	794
Хартије од вредн.	676	679	495	495
Дужници	55.429	42.300	51.410	74.434
Непокретности	36.418	36.418	95.321	101.235
Залихе	57.754	51.581	52.973	78.571
Материјал	14.844	18.987	—	—
Кауције	—	—	41	25
Губитак	7.888	6.760	—	—
Пасива :				
Главница	16.000	16.000	16.000	16.000
Резервни Фонд	1.200	1.200	1.226	1.256
Амортизац. фонд	6.300	9.000	14.749	20.698
Валор. фонд за пов. главнице	—	—	34.000	34.000
Спец. фонд за покриће штете од пром. вал.	—	—	13.882	13.882
Валор. фонд за покриће посл. губитака	145	145	886	886
Трошарина на шећер	7.244	15.852	14.285	13.533
Трошарина на шпиритус	1.366	1.347	1.345	5.487
Менице	1.533	1.300	1.804	1.210
Повериоци	143.524	108.078	101.739	141.007
Депозит за кауције	25	25	25	25
Добитак	—	—	297	6.529
Збир пасиве	177.397	153.110	200.678	255.557

Рачун губитка и добитка.

Издаци :				
Камата	—	18.371	19.587	22.891
Порез	—	6.433	4.073	2.803
Осигурање	—	659	738	780
Плате	—	3.174	3.211	1.875
Општи трошкови	47.593	—	2.594	2.578
Продукц. трошкови	23.145	—	—	—
Амортизација	—	2.700	5.748	5.949
Преност губитка	—	7.888	—	—
Преност добитка	—	—	—	297
Чиста добит	—	—	297	6.529
Бруто добит	62.623	32.466	36.251	43.408
Губитак	7.888	6.760	—	—
Збир прихода	70.738	39.226	36.251	43.408

До кампање 1927./28. целокупна непокретност вођена је по књигама са 36,4 милиона динара. У 1927. години извршена је валоризација. Тако видимо да се непокретност ис-

казује са 93 милиона динара, — са скоро 60 милиона динара више. Те године извршена је валоризација целокупне непокретности фабрике за 50 милиона динара (а остатак су биле вероватно нове инвестиције). Целокупан вишак, који је добијен валоризацијом, употребљен је искључиво за фондове. Главница није никако повишавана као што смо мало пре видели. Амортизационом фонду дато је 3 милиона динара; валоризационом фонду за повишење главнице 34 милиона, а специјалном резервном фонду за покриће штета од пада вредности 13,8 милиона динара. Тако су створена два нова фонда. Како се у 1928. и 29. години показује непокретност са 101,2 милиона динара, то значи да је фабрика продужила и даље да инвестира. Из позиције „дужници“ и „залихе“ у активи видимо да продукција Црвенке стално напредује. Дужници су се попели од 42,3 милиона 1926. и 1927. године на 74,4 милиона 1928. и 1929. године, а залихе у одговарајућем времену од 51,5 на 78,5 милиона динара. Саобразно томе порасту волумена послова, расла је и позиција „повериоци“, пошто је то главни извор обртног капитала: од 108 милиона динара 1926. попела се на 141 милион у 1929.

Као што се зна, кампања 1927./28. године није била најнормалнија. За време док је шећерна репа требала да се развија и зри, у јулу и августу, биле су велике суше, а у јесени, кад је требало да се вади, биле су дуготрајне кише, тако да су оне ометале вађење и чак је „Црвенка“ била приморана да за неколико дана обустави рад. Дакле, просечан принос у шећерној репи био је раван ономе из 1927. године. Фабрика је повећала производњу упоредо са осталим шећеранама у Југославији. Највећи део производње продат је у земљи, а око 330 вагона било је преостало непродато, које је имало да се извезе у иностранство.

У 1925./26. и 1926./27. години фабрика је исказивала губитака за 7,8 и 6,7 милиона динара. У 1927./28. години показала је добит од 297.000 а у 1928./29. години од 6,5 милиона динара. У ранијим годинама је фабрика у Црвенки исказивала рачун губитка и добитка сасвим другојаче, но последње три године, као и остале шећеране код нас

ФРАНЦУСКО-СРПСКА БАНКА — ПАРИЗ—БЕОГРАД

На дан 14. априла о. г. одржана је деветнаеста редовна годишња скупштина акционара Француско-српске банке у Паризу, под председништвом г. Раула Мале-а председника управног одбора. Збору су присуствовали као бројачи гласова представници двају најјачих акционара: г. Г. Боасиер од „Банк Отоман“ и г. Ј. Шопен де Жанври од „Банк де Пари е де Пеј-ба“. — Из извештаја који је прочитан акционарима видимо следећа интересантна места.

Упоредо са повећањем средстава повећали су се и пласмани банчини, при чему се најобазривије поступило у избору дужника како појединаца тако и друштава, у циљу да се одреди максимум ликвидитета банчиног. Из биланса се види, да је банка обратила већу пажњу на есконт, који је у великом износу одобрен Управи државних монопола у Београду. Овим путем је такође финансиран увоз у Југославију при чему су „Банк Отомане“ и „Банк де Пари е де Пеј-ба“ давале своју потпору.

Даље у извештају управни одбор упозорава акционаре, да поједине позиције у активи биланса од 1929. године представљају позиције највеће сигурности и ликвидитета. Средства која стоје на располагању довољна су за амортизацију старих потраживања, а надати се, да ће се 1930. године санирати и све остало. Београдско седиште показује велику активност и на његовим шалтерима се виђа све више пословног света, који цени банчине услуге. Исто тако знатан напредак показују и филијале у Скопљу, Битољу и Ни-

шу, које заузимају важан положај у својим крајевима. При свршетку 1929. године отворена је експозитура у Косовској Митровици, која стоји под управом скопљанске филијале. У Кос. Митровици до сада није било ни једне банке. У намери да сву своју пажњу усредсреди на Југославију, Франко-Серб се споразумела са Банк Отоман, да ова у својим зградама у Паризу, Лондону и Солуну отвори засебне шалтере за Франко-Серб, чиме би ова последња напустила своје досадашње локале у овим местима.

Рачун добити и штете закључује у 1929. години са чистим добитком од 648.367 франака, према губитку од 865.914 франака 1928. По одбитку од 32.418 фр. за дотацију резервног фонда, предложен је пренос остатка добити на нов рачун.

Предложен је понован избор члана управног одбора Д-р Фердинанд Грамберга.

После овог извештаја од стране целокупног управног одбора, г. Р. Мале, председник управног одбора, дао је један опширан извештај о општем привредном стању Југославије. Г. Мале је констатовао претежно аграрни карактер наше земље и зависност њеног благостања од исхода жетве. Захваљујући доброј жетви у прошлој години, целокупна привреда показала је знаке повољне коњунктуре и поред тога што су цене неким пољопривредним производима пале. Трговински биланс је после трогодишњег пасивитета од око 3 милијарде динара у 1929. години по први пут опет показао суфицит од 300 милиона, што је било веома повољно по биланс плаћања и по стабилитет динара. Током године дебитни сток Народне банке појачао се за око једну милијарду динара; истовременим порастом металне подлоге дошло се до покрића новчаничног оптицаја од 40%. На новчаном тржишту се осећа притисак великих расположивих средстава, потичућих у главном од улога на штедњу и приватни каматњак показује тенденцију опадања. Услед тога се осећа велика привредна активност у Југославији, што се н. пр. види из пораста експлоатације угљена за 570.000 тона према 1928. години, затим из пораста железничког саобраћаја, државних прихода, док су с друге стране опали незапосленост и стечајеви.

Један важан догађај у финансијској историји Југославије је оснивање Привилеговане аграрне банке са капиталом од 700 милиона динара, која има да буде централна организација за пољопривреду и кредит. „Били смо срећни, — каже г. Мале, — да и сами допринесемо своје при упису акција ове установе, да бисмо дали израза нашој жељи за напредну будућност ове земље“. Даље г. Мале истиче, да је у прошлим годинама ушло много страног капитала у Југославију, интересујући се првенствено за рударска и хидроелектрична предузећа. Управи државних монопола одобрен је сезонски кредит у висини од 100 милиона франака, намењених финансирању бербе дувана. Свој извештај г. Мале закључује с уверењем, да ће 1930. година бити врло повољна, судећи по многобројним околностима које то обећавају.

**ШИРИТЕ
НАРОДНО
БЛАГОСТАЊЕ**